

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

6 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Beata Janiszewska (przewodniczący)

SSN Marcin Łochowski

SSN Dariusz Pawłyszcz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 6 grudnia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej C. spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 8 lutego 2022 r., VII AGa 264/21,

wydanego w sprawie z powództwa C. spółki akcyjnej w W.

przeciwko K. K.

o zapłatę,

1. oddała skargę kasacyjną,

**2. zasądza od C. spółki akcyjnej w W. na rzecz K. K. 5400 (pięć
tysięcy czterysta) zł kosztów postępowania kasacyjnego.**

Marcin Łochowski Beata Janiszewska Dariusz Pawłyszcz

(A.T.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 8 stycznia 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo dającego zlecenie przeciwko agentowi o zwrot zapłaconych prowizji z powołaniem się na nieważność umowy agencyjnej. Wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację dającego zlecenie.

Sąd drugiej instancji ustalił, że dający zlecenie wyemitował obligacje i zawarł szereg umów, w tym 15 listopada 2016 r. – z pozwanym, o pozyskanie nabywców obligacji w zamian za prowizję. Umowa zobowiązywała agenta do wypełniania obowiązków informacyjnych i raportowych wynikających z ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (dalej: „u.o.i.f.”). Dający zlecenie zapłacił pozwanemu agentowi w latach 2016-2018 z tytułu prowizji 381 890,98 zł.

Dający zlecenie nie sprawdzał, czy agenci mają zezwolenie na wykonywanie działalności maklerskiej. Po kontroli procesu sprzedaży obligacji dającego zlecenie Komisja Nadzoru Finansowego umieściła agentów, w tym pozwanego, na liście ostrzeżeń publicznych oraz złożyła zawiadomienie podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 178 u.o.i.f., polegającego na prowadzeniu przez te podmioty działalności maklerskiej bez zezwolenia w zakresie przyjmowania i przekazywania zleceń nabycia lub zbycia instrumentów finansowych oraz oferowania instrumentów finansowych (art. 69 ust. 2 pkt 1 i 6 u.o.i.f.).

Sąd odwoławczy uznał, że umowa agencyjna była nieważna, lecz dochodzenie od agenta zwrotu prowizji stanowi nadużycie prawa (art. 5 k.c.), ponieważ dający zlecenie dzięki pracy agenta pozyskał nabywców swoich obligacji, a odzyskanie wypłaconych prowizji oznaczałoby, że agent pozyskał tych nabywców bez uzyskania wynagrodzenia.

Dający zlecenie w skardze kasacyjnej wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 5 k.c., przez przyjęcie, że dochodzenie zwrotu prowizji wypłaconych na podstawie bezwzględnie nieważnej umowy jest nadużyciem prawa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie bywa wyrażana teza, że art. 411 pkt 2 k.c. wyłącza stosowanie art. 5 k.c. do żądania zwrotu świadczenia nienależnego (np. wyrok SN z 17 maja 2002 r., I CKN 827/00). Tezy tej na tak ogólnym poziomie nie można podzielić, ponieważ art. 411 pkt 2 k.c. stosuje się, jeżeli w chwili spełnienia świadczenia nienależnego jego spełnienie czyniło zadość zasadom współżycia społecznego. Natomiast żądanie zwrotu świadczenia nienależnego może być sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 5 k.c.) ze względu na okoliczności, które powstały już po spełnieniu tego świadczenia.

W niniejszej sprawie Sąd drugiej instancji uzasadnił oddalenie apelacji, a tym samym zaaprobowanie oddalenia powództwa, okolicznościami istniejącymi już w chwili zapłaty agentowi wynagrodzenia. Sąd odwoławczy błędnie powołał więc art. 5 k.c. jako podstawę swojego rozstrzygnięcia, zamiast art. 411 pkt 2 k.c. Jednak w okolicznościach sprawy nie doszłoby także do naruszenia art. 411 pkt 2 k.c., gdyż jeżeli w wykonaniu nieważnej umowy jedna ze stron przyjmuje za wynagrodzeniem świadczenie i odnosi z niego zamierzoną korzyść, a świadczenie to nie jest możliwe do zwrotu, zapłata wynagrodzenia co do zasady czyni zadość zasadom współżycia społecznego, a wówczas nienależne świadczenie nie podlega zwrotowi.

Sądy obydwu instancji odwołały się do zasad współżycia społecznego ze względu na uznanie, że zawarta przez strony umowa agencji była nieważna. Pozwany nie mógł zakwestionować tej oceny, ponieważ wygrał sprawę i nie miał interesu prawnego w zaskarżeniu wyroku Sądu drugiej instancji. Skoro jednak zastosowanie art. 5 k.c. (prawidłowo: art. 411 pkt 2 k.c.) zależy od oceny umowy jako nieważnej, w pierwszej kolejności należy ocenić zasadność tej przesłanki.

Sąd drugiej instancji nie wskazał podstawy prawnej uznania umowy agencyjnej za nieważną, lecz należy wnosić, że zaakceptował tezę Sądu Okręgowego o nieważności tej umowy na podstawie art. 58 § 1 k.c. Tymczasem przepis ten ustanawia sankcję nieważności dla czynności prawnych, których treść lub cel są sprzeczne z ustawą, lub tak ukształtowanych, aby bez naruszenia litery prawa osiągnąć cel, który w świetle ustawy miał zostać wykluczony przepisem prawa (obejście prawa).

Na poparcie tezy o nieważności umowy agencyjnej stron Sąd pierwszej instancji przytoczył orzeczenia, w których Sąd Najwyższy uznał za nieważne umowy o pośrednictwo w obrocie nieruchomościami zawarte przez pośrednika nieposiadającego licencji pośrednika w obrocie nieruchomościami. Niezależnie od oceny zasadności tej linii orzeczniczej należy stwierdzić, że brak jest podstaw do jej stosowania do umów agencyjnych, których wykonanie wchodzi w zakres działalności maklerskiej agenta. Orzeczenia powołane przez Sąd Okręgowy zapadły w stanie prawnym obowiązującym do 1 stycznia 2014 r., tj. wejścia w życie art. 8 ustawy z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów. Artykuł 180 u.g.n. w obowiązującym wówczas brzmieniu definiował odrębną umowę pośrednictwa w obrocie nieruchomościami, która mogła być zawarta tylko przez pośrednika, tj. osobę fizyczną posiadającą licencję (art. 179 ust. 2 u.g.n. w brzmieniu do 1 stycznia 2014 r.), z zamawiającym, tj. osobą zamierzającą zawrzeć umowę mającą za przedmiot prawa do nieruchomości lub ich części (art. 180 ust. 1 u.g.n. w brzmieniu do 1 stycznia 2014 r.). Tymczasem art. 69 u.o.i.f., z którego naruszenia wywodzono nieważność umowy powódki i pozwanego, nie definiuje żadnego typu umowy, lecz działalność maklerską, w ramach której można świadczyć usługi na podstawie różnych umów.

Wobec powyższego, mimo częściowo błędnego uzasadnienia, zaskarżone orzeczenie odpowiada prawu i skarga kasacyjna podlega oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).

Na podstawie art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 99 k.p.c. pozwanemu przysługuje zwrot kosztów sporządzenia odpowiedzi na skargę w wysokości określonej w stosowanym odpowiednio § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Marcin Łochowski

Beata Janiszewska

Dariusz Pawłyszcz

(Ł.W.)

[a.ł])

